

Kan mitt gamla sto få föl?

Faktaartikel av veterinär Helena Kättström

Den som studerar tabellen över hingstarnas betäckningssiffror och fölningsresultat inser ganska snart att det är en stor andel av de betäckta stona som inte fölår året därpå. Orsakerna till detta är förstås flera, och som normalt brukar man räkna med att i genomsnitt 70-85 % av betäckta ston blir dräktiga och att 55-70% får ett levande och normalt föl. För fjordhästar brukar drygt 2/3 av betäckta ston föla, vilket alltså är ett bra resultat sett över alla raser. Men det är alltså nästan 1/3 av betäckta ston som inte får något föl nästa år.

Om man i detta material går in och delar in stona i grupper kan man se att ston som är i avel, alltså kommer till hingst med föl vid sidan, i genomsnitt har ett bättre resultat. Detta gäller även om de är förhållandevis gamla. Dels beror detta förstås på att denna grupp består av ston som bevisligen har normala könsfunktioner, och dels är det så att dessa ston utsätts för betydligt mindre infektionsrisk än de ston som inte är dräktiga utan brunstar regelbundet. Vid varje brunst öppnas livmoderhalsen och infektionsämnen kan komma in och angripa livmoderslemhinnan.

Även de yngre stona har i allmänhet bra fertilitet, medan man i gruppen med äldre ston som inte haft föl på länge ser ett betydligt lägre dräktighets- och fölningsresultat. Förr hörde man ofta att det var bra att låta stona föla när de var fyra-fem år, för att sedan kunna återgå till avel som pensionärer, t.ex. efter avslutad tävlingssäsong. Senare forskning har visat att det tyvärr inte hjälper så mycket, om uppehållet från avelsboxen varit alltför långt. Redan ett uppehåll på tre- fyra år är definitivt till nackdel. Den fördel man kan se i dessa fall är att man vet att de fungerar som mammor, men det är ju en klen tröst om man aldrig får dem dräktiga...

Alltså är det så att äldre ston som inte har haft föl på några år är svårare att få dräktiga, och den viktigaste enskilda orsaken till detta är att de ofta har infektioner i livmodern. Dessa infektioner är inte smittsamma, utan det är som regel normala tarmbakterier, men på fel plats. I lindrigare fall kan man efter undersökning (bakteriologiskt prov under brunst) och behandling komma till rätta med detta och få stoet dräktigt. I mer långt gångna fall är livmoderslemhinnan så skadad av infektionen att stoet inte kan bli dräktigt.

Hos de gamla stona (20 år eller mer) förekommer också att livmoderslemhinnan får så kraftiga åldersförändringar att den inte klarar av att näringsförsörja ett foster. Detta kan ibland vara orsaken till utebliven dräktighet, men också till kastning av fostret under dräktigheten.

Problemet med gamla ston är alltså att få dem dräktiga. Däremot ser man ingen tydlig ökning av andra komplikationer, såsom svåra fölningar eller liknande. Ett äldre sto i bra kondition brukar kunna klara av förlossning och uppfödning av fölet på ett bra sätt. Någon gång kan det krävas lite mer intensiv utfodring för att täcka det kraftigt ökade behovet under högdräktighet och framför allt digivning.

När är då ett sto att betrakta som "äldre"? Ja, det är förstås individuellt, men man räknar med att stoets bästa tid som avelssto är ungefär mellan fyra och fjorton år. Har hon aldrig haft föl förr, tycker jag att redan 13-14-åringen är att betrakta som ett sto med lite sämre chanser att bli dräktig. Det betyder förstås inte att det är omöjligt, och de individuella variationerna är stora. Om jag får välja skulle jag önska att ston sattes in avel senast när de är tio år.

För den som trots allt vill försöka få ett föl undan sitt äldre sto vill jag rekommendera:

- Låt gärna veterinär undersöka henne och ta ett bakteriologiskt prov under brunst på våren (om du inte alls vet när hon brunstar kan man höra om det finns möjlighet att få detta gjort hos hingsthållaren), och vid behov behandla infektionen.

- Åk till hingst i maj, när gräset börjat grönska. Då börjar brunsterna bli "lagom långa", medan de i början av säsongen ofta är längre, vilket leder till onödigt många betäckningar och ökad infektionsrisk. Samtidigt har man lite tid på sig, och kan hinna med flera brunster vid behov, om det inte lyckas genast.

- Ha stoet i lagom hull och kondition. Feta ston är aldrig bra, främst för att det innebär en ökad fångrisk, men inför en dräktighet bör stoet inte heller vara i en nedåtgående hullkurva.

- Välj gärna en hingststation där det finns möjlighet till gynekologisk kontroll (genom ultraljudsundersökning) av ditt sto, för att vid behov kunna diagnosticera och behandla problem.

Sammanfattningsvis är det naturligtvis alltid en viss risk att genomgå dräktighet och förlossning, men riskerna ökar inte väsentligt av att stoet är äldre. Risken blir då främst för stoägarens plånbok. Om man är villig att ta den chansen så tycker jag att man mycket väl kan försöka, även om stoet skulle vara runt 20 år. När man lyckas är det väl värt allt jobb, och det är snart glömt när man har en pigg fölunge skuttande i hagen!

Det finns utmärkt litteratur för den som vill läsa mer, och en bok som jag kan rekommendera är "Att bli med föl" av Holmstedt/ Magnusson Falk/ Peterson-Brodda från ICA bokförlag.